KYLE ORTON'UN 'ERMENİLER VE AKADEMİK DÜNYA' HAKKINDAKİ MAKALESİ

AVİM

Analiz No : 2026 / 22

29.04.2026

Bu yazı ilk olarak AVİM tarafından 27 Nisan 2026da yayınlanmış İngilizce bir makalenin Türkçe çevirisidir.

Gazeteci ve yazar Kyle Orton, Ermeni devrimci hareketi üzerine kaleme aldığı makalenin[1] devamı niteliğindeki Ermeniler ve Akademik Dünya başlıklı yeni yazısında[2], Birinci Dünya Savaşı sırasında İtilaf devletleri tarafından propaganda malzemesi yapılması ve bu propagandanın Amerika Birleşik Devletlerini savaşa çekmeyi hedeflemesi nedeniyle, siyasetin en başından beri bu konunun üzerinde büyük bir rol oynadığını belirtmektedir.

Savaş sonrası intikamcı atmosferde, İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) liderlerinin 1915 olaylarının organize edilmesinde rollerinin olup olmadığını açıklığa kavuşturma girişimleri de tatmin edici bir sonuç vermemiştir; zira bu girişimler, her türlü suçu İttihat ve Terakkinin üzerine yıkmaya hevesli siyasi rakipleri tarafından yürütülmüştü:

> 1919-20 yıllarında savaş suçlularından sanık olan İTC mensuplarını kovuşturma girişimi, Müttefik devletlerin işgali altında faaliyet gösteren ve Müttefiklerin savaş dönemi propagandasını haklı çıkaracak hukuki bulgular üretme eğilimindeki şedit İttihat ve Terakki karşıtı savaş sonrası Türk hükümeti tarafından yapılmıştır. Bu amaç, hiçbir şekilde adil yargılamaya benzemeyen prosedürlerin vasıtasıyla daha da kolaylaştırılmıştır.

Kapsamlı araştırmaların eksikliği nedeniyle, savaş dönemi propaganda eseri olan İngiliz Mavi Kitapı ve ABD Büyükelçisi Henry Morgenthaunun güvenilmez anıları Batı dünyası için ana referans kaynakları olmuştur. Orton başka bir önemli olguya daha dikkat çekmektedir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında:

> Ermeni devrimcileri ve aktivistleri, Batı kamuoyunu ve Türkiyeye yönelik politikaları

> etkilemek amacıyla, aralarında Osmanlı Dahiliye Nazırı Talat Paşaya ait olduğu iddia edilen sahte telgrafların bulunduğu meşhur Naim-Andonyan Belgeleri de dahil olmak üzere, son derece suçlayıcı sahte belge ve tanıklıklar uydurmaktaydılar.

Konuya olan ilginin yeniden canlanması 1940lardan sonra başlamış, ancak bu akademik olmaktan ziyade siyasi bir ilgi olarak kalmıştır; zira 1940ların sonundan 1950lere kadar Sovyetlerin Türkiyeye yönelik planları, Ermeni Meselesine olan ilgiyi daha da artırdı. İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyetler, Doğu Anadoluyu Sovyet Ermenistanına dahil edilmesi gereken tarihi Ermeni toprakları ilan ederek Türkiyede toprak taleplerinde bulundu. Türkiyenin 1952de NATOya girişi, Sovyetleri Türkiyeye karşı yöneltmiş oldukları siyasi savaşı daha da yoğunlaştırmaya itti ve onları Ermeni diasporasını araçsallaştıracak bir mekanizma olarak yeni doğmakta olan Ermeni soykırımını tanıtma mücadelesinden faydalanmaya sevk etti.

Takip eden on yıllar, JCAG ve ASALA gibi radikal Ermeni milliyetçisi terör gruplarının ortaya çıkışına tanıklık etti. Bu acımasız grupların başlattığı vahşi terör saldırıları Ermeni Meselesini yeniden uluslararası tartışmaların odağına taşımıştı. Tanıtma mücadelesi aynı zamanda Ermeni diasporası için birleştirici bir unsur olmuş ve Ermeni toplumlarını asimilasyona karşı korumak için bir araç olarak ortaya çıkmıştı:

> Kiliseyi, dini muhalifleri, Taşnakları, Taşnak karşıtı milliyetçileri ve Sovyet Ermenistanının ulusal emellerin tek meşru aracı olduğuna inanan Komünistleri, yani herkesi birleştiren tek mesele, soykırımın tanınmasını savunmaktı.

Soykırım iddiaları için Batılı bir akademik çerçeve oluşturmaya çalışan iki kilit isim, her ikisi de Ermeni kökenli Amerikan vatandaşı olan Richard G. Hovannisian ve Vahakn Dadrian idi. Bu iki isim devreye girmeden önce, 1915 Olayları ile ilgili Ermeni literatürünün büyük bir kısmı E.K. Sarkissian ve R.G. Sahakian gibi isimler tarafından yazılan Sovyet tarih anlatısından oluşmakta ya da bu yazarların metodolojilerinden etkilenmekte idi. Orton, bu iki ismin rollerini şu şekilde vurgulamaktadır: Hovannisian ve Dadrianın yapmak istediği, soykırım davasını Batı standartlarında saygın bir formatta sunan akademik bir külliyat oluşturmaktı.

O dönemde Türkiye dışında henüz yerleşmiş bir Osmanlı araştırmaları disiplini yoktu ve Türkiyenin içerisinde de konu fazla ilgi görmüyordu. Bu nedenle, geçmiş on yılların akademik ihmali Dadrian ve Hovannisianın işine yaramış ve sundukları anlatıları ile algıları diledikleri gibi şekillendirmelerine olanak tanımıştır. Ortona göre uluslararası gelişmeler de Ermeni milliyetçilerinin çabaları için uygun bir ortam oluşturmaklaydı:

> Soykırımı tanıtma hareketi aynı anda zamanın ruhundan da faydalandı. 1980ler, ulusal ve etnik grupların geçmişteki veya şimdiki acılarını soykırım olarak sınıflandırmak için mücadele yürütme eğiliminin gerçekten yükselişe geçtiği yıllardı ve bu siyasi kampanyalar, [1948 Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi] soykırım tanımını çok dar ve kısıtlayıcı bulan artan bir akademik akımı beslemekteydi. Baskı başka açılardan da gelmiştir; özellikle savaşı soykırım olarak suç saymak isteyenler tarafından ki bu baskıdan günümüzde de vazgeçilmiş değildir. Günlük dilde soykırım teriminin çok gevşek bir şekilde kullanılmaya başlanması

popüler yanlış anlamalardan kaynaklanmamaktadır; zira artık ortada hiç kan dökülmeyen olayları bile soykırım olarak tanımlayan akademik argümanlar vardır.

Onlarca yıl süren mücadeleler, siyasi ve akademik lobi faaliyetleri meyvesini vermiş ve 1990ların başına gelindiğinde soykırımı tanıtma hareketi akademideki genel anlatıya hâkim olmuştur. Ermeni anlatılarını eleştiren veya bunlara katılmayan akademisyenler taciz edilmiş ve karalanmıştır. Örneğin 1994 yılında, Fransadaki Ermeni aktivistler, 1915te Ermenilerin başına gelenler ile Nazilerin Yahudi Holokostunun farklı olduğu görüşünü dile getirdiği için Bernard Lewise inkarcılık davası açmıştır. Kuşkusuz, bu tür gelişmeler tarihçilerin Ermeni anlatısına karşı çıkmaktaki cesaretini kırmıştır.

Orton, söz konusu faaliyetlerin aslında basit taciz ve hukuk davalarının çok ötesine geçtiğinden de bahsedebilirdi. Tıpkı Los Angelestaki Kaliforniya Üniversitesinde (UCLA) Osmanlı Tarihi profesörü olan Stanford J. Shawun başına geldiği gibi, bu tür faaliyetler fiziksel şiddet, suikast girişimleri ve hedefli bombalamaları da içermekteydi. Dahası bu mücadele, bel altı taktikleri de kapsamaktaydı; Ermeni anlatısına karşı çıkan akademisyenler zorbalığa ve çalıştıkları akademik kurumlardan atılmaları için yürütülen karalama kampanyalarına maruz kalmışlar ve daha da önemlisi, araştırmalarını yayınlama ve paylaşma fırsatlarından ve mecralarından mahrum bırakılmışlardır ki bu da akademik özgürlüğün ağır bir ihlali demektir.

Bu tatsız gelişmeler, Ermeni milliyetçilerinin akademiye kendi zoraki konsensüslerini dayattıkları sürecin de bir parçası olmuştur. Orton, tanıma kampanyasının ve akademik konsensüsün bu tür nahoş yönlerinden bahsetmese de bu kadar insani bir süreçle üretilen akademik bir konsensüsün gerçeği temsil ettiğini varsaymanın safdillik olacağını belirtmektedir. Orton, doğa bilimlerinden çeşitli örnekler vererek, başlangıçta kesin kabul edilen bazı gerçeklerin daha sonra yapılan araştırmalarla sorgulandığını, revize edildiğini ve düzeltildiğini kaydetmektedir:

> Tıp bilimi gibi katı bir disiplinde durum böyleyse, kişinin ihtiyatı bununla kastedilen nihilist bir güven eksikliği değil, şüpheciliktir tarih, beşeri bilimler ve sosyal bilimler gibi daha yumuşak disiplinlerin bulguları için genel olarak daha yüksek olmalı; bu alanlardaki siyasallaşmış konular için ise daha da yüksek olmalıdır.

Diğer bir deyişle, bunlardan çıkarılması gereken ders gayet açıktır; genel olarak bilim, özelde ise sosyal bilimler siyaset ve kişisel çıkarların yönlendirdiği sahte bir konsensüse karşı bağışıklık sahibi olmadığından, bu tür konularda yeni araştırma yapma hakkı engellenmemelidir.

**Görsel: 1915'te Sevk ve İskan Kanunu'nun uygulanması sırasında Osmanlı askerleri Ermenileri Harput'tan çıkarırken - Kaynak: Kyle Orton'ın Substack sayfası*

[1] AVİM, An Interesting Article on Armenian Revolutionary Groups, *AVİM*, Analiz No:

2026/14, Nisan 15, 2026, https://avim.org.tr/en/Analiz/AN-INTERESTING-ARTICLE-ON-ARMENIAN-REVOLUTIONARY-GROUPS

[2] Kyle Orton, Armenians and Academia, *It Can Always Get Worse* - Kyle Orton'ın Substack sayfası, Nisan 10, 2026, https://www.kyleorton.com/p/armenians-and-academia

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: AVİM, . 2026. "KYLE ORTON'UN 'ERMENİLER VE AKADEMİK DÜNYA' HAKKINDAKİ MAKALESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2026 / 22. Nisan 29. Erişim Ekim 30, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/KYLE-ORTON-UN-ERMENILER-VE-AKADEMIK-DUNYA-HAKKINDAKI-MAKALESI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır